

บทความวิจัย (Research Article)

การปรับตัวการจัดการโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวโดยชุมชน
กรณีศึกษา กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
Adaptation of Supply Chain Management for Community-Based
Tourism: A Case Study of the Songkhla Lake Basin

จุฑามาศ พรหมมนตรี* และสรพล บุณกุล

Jutamas Prommontree* and Sorapol Buranakul

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุการปรับตัวของการจัดการโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวโดยชุมชนผ่านกรณีศึกษา กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา 2) สร้างรูปแบบการปรับตัวของการจัดการโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผ่านกรณีศึกษา กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่มีผลต่อความอยู่รอดของกิจการ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ ตัวแทนผู้ประกอบการให้บริการที่พัก อาหาร ท่องเที่ยวชุมชน ร้านจำหน่ายของที่ระลึกหรือของฝาก จำนวน 320 คน ใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันจากแบบสอบถามและการวิเคราะห์เหตุผลเชิงตรรกะจากการสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า 1) สมการโครงสร้างมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ได้ค่า $X^2/df = 2.36$ ค่า RMSEA = 0.07 ค่า NFI = 0.96 ค่า CFI = 0.98 และ SRMR = 0.03 แสดงว่า ปัจจัยที่อยู่ภายในโมเดลสมการโครงสร้างเป็นตัวอธิบายการปรับตัวของการจัดการโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวโดยชุมชนผ่านกรณีศึกษา กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้เหมาะสม 2) ภายใต้สมการโครงสร้าง ปัจจัยที่พยากรณ์ความอยู่รอดได้ดีที่สุด คือ สภาพแวดล้อมหรือภัยคุกคามภายนอก ตัวแปรที่เป็นตัวชี้วัด คือ ด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม และเทคโนโลยี ตามลำดับ รองลงมาคือ การปรับตัวโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีตัวแปรที่เป็นตัวชี้วัดคือ ด้านการจัดการ ส่วนประสมทางการตลาดบริการและองค์กรชุมชน ตามลำดับ นอกจากนี้ยัง พบว่า ความอยู่รอดของกิจการเป็นผลสืบเนื่องมาจากปัจจัยหลักทั้ง 2 อยู่ที่ยี่สิบละ 96

คำสำคัญ: การปรับตัว การจัดการโซ่อุปทาน การท่องเที่ยวโดยชุมชน

Abstract

The research pursued two primary objectives: firstly, to investigate the causal factors influencing the adaptation of supply chain management within the domain of community-based tourism, with a specific focus on its implications for enterprise sustainability, using the Songkhla Lake Basin as a case study; and secondly, to construct a tailored adaptation model for supply chain

วิทยาลัยโลจิสติกส์และซัพพลายเชน มหาวิทยาลัยศรีปทุม กรุงเทพฯ 10900

Logistics and Supply Chain College, Sripatum University, Bangkok 10900

*Corresponding author; email: Jutamas@hu.ac.th

(Received: 6 September 2023; Revised: 16 November 2023; Accepted: 10 January 2024)

DOI: <https://doi.org/10.14456/psruhss.2024.35>

management in the context of this unique form of community-based tourism. This research conducted questionnaires and semi-structured interviews using specific random sampling methods, the study targeted a sample of 320 participants, including accommodation representatives, food vendors, and community tourism souvenir vendors. The statistical analysis for this research encompassed the use of percentages, means (averages), and standard deviations. Confirmatory Factor Analysis (CFA) was applied to analyze questionnaire data, while Logical Reasoning Analysis was utilized for the interpretation of interview data

The findings indicate that, firstly, the structural equation model implying a harmonious alignment the empirical data under investigation. The following results: $X^2/df = 2.36$, RMSEA = 0.07, NFI = 0.96, CFI = 0.98, and SRMR = 0.03. The outcomes of this analysis met the established criteria. This interpretation suggests that the factors within the structural equation model are suitable for explaining the adaptation of supply chain management in the context of community-based tourism. Secondly, the structural equations demonstrate that the most influential predictors of survival are external threats from multiple domains, including economic, environmental, social, cultural, and technological factors. The subsequent predictive factor, pertains to the supply chain adaptation within the domain of community-based tourism, which can be discerned through considerations of management, the service marketing mix, and community organizations factors. Furthermore, the research revealed that business survival is a result of the interplay of both primary factors, demonstrating a high reliability of 96 percent.

Keywords: Adaptation, Supply chain management, Community-based tourism

บทนำ

รายงานประจำปีขององค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (The Standard Team, 2021) ที่เผยแพร่ระบุว่า การแพร่ระบาดของโรคไวรัสโควิด-19 ส่งผลกระทบร้ายแรงต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวระหว่างประเทศในปี 2563 ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศลดลง 74% คาดการณ์ว่าการลดลงของจำนวนนักท่องเที่ยวจะนำไปสู่การสูญเสียรายได้ 1.3 ล้านล้านดอลลาร์ หรือคิดเป็น 11 เท่า ของความสูญเสียที่เกิดจากวิกฤตเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม ผลกระทบจากการระบาดดังกล่าว ทำให้เศรษฐกิจของประเทศได้รับผลกระทบหนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคการท่องเที่ยว ซึ่งกองทุนการเงินระหว่างประเทศกล่าวว่าในปี 2563 ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศไทยจะลดลงร้อยละ 6.1 (สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

ทั้งนี้ ผลกระทบดังกล่าวนอกจากจะเกิดขึ้นโดยภาพรวมระดับประเทศแล้วยังส่งผลลงมาถึงภาคการท่องเที่ยวระดับชุมชนด้วย สถานการณ์ได้ทวีความรุนแรงขึ้นในปี พ.ศ. 2564 ทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน บรรยากาศทางการท่องเที่ยวทรุดตัว เช่นเดียวกับพื้นที่การท่องเที่ยวชุมชน "ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา" ครอบคลุม 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดพัทลุง และจังหวัดสงขลา (สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

โซ่อุปทาน (Supply Chain) เป็นที่รู้จักและถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในภาคอุตสาหกรรมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับประเทศ สำหรับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนั้นแนวคิดเรื่องโซ่อุปทานการท่องเที่ยว (Kobun, 2011; Piboonrungraj & Disney, 2009; Zhang et al., 2009) มีความใกล้เคียงกับความหมายของช่องทางการจัดจำหน่าย (Distribution Channel) ซึ่งมุ่งเน้นเรื่องการจัดจำหน่ายสินค้าและบริการและการตลาดในโซ่

อุปทาน ซึ่งประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ ผู้ส่งมอบวัตถุดิบและบริการ (Tourism Supplier) บริษัทนำเที่ยว (Tour Operator) บริษัทตัวแทนท่องเที่ยว (Travel Agent) และนักท่องเที่ยว (Tourist) ที่เป็นผู้มีบทบาทหลักทำหน้าที่เชื่อมโยงประสานกันภายในโซ่อุปทานหนึ่ง ๆ ทั้งในแนวดิ่ง (Vertical) และในแนวราบ (Horizontal) ตั้งแต่ต้นน้ำ (Upstream) จนถึงปลายน้ำ (Downstream) ทั้งนี้ โซ่อุปทานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถช่วยในการดำเนินงานและการประสานงานร่วมกันระหว่างผู้ประกอบการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งประกอบด้วย บริษัทตัวแทนการท่องเที่ยว โรงแรมและที่พัก หน่วยงานดูแลและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ธุรกิจการท่องเที่ยวและกิจกรรม ธุรกิจและบริการด้านอาหารและธุรกิจการเดินทาง

การจัดการโซ่อุปทานการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการบริหารโดยสมาชิกในชุมชนที่มีส่วนร่วมบริหารจัดการกิจกรรม ผลผลิตภัณฑการท่องเที่ยวโดยแต่ละห่วงโซ่จะทำงานประสานกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้ให้บริการที่พัก โรงแรม ผู้ให้บริการร้านอาหาร ผู้ให้บริการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้ให้บริการจำหน่ายของที่ระลึกหรือของฝาก ร่วมกับเครือข่ายขององค์กรที่ทำงานการท่องเที่ยวภายในชุมชน และภายนอกชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ทั้งหมดจะทำงานประสานกันเพื่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่เป็นไปตามความต้องการของนักท่องเที่ยว

ด้วยผลกระทบดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาโดยมุ่งให้ความสำคัญการปรับตัวของการจัดการโซ่อุปทานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผ่านกรณีศึกษา กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา สำหรับผู้ประกอบการให้บริการในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนซึ่งได้รับผลกระทบทางตรงจากอุปสงค์การท่องเที่ยวลดลงอย่างมากและรวดเร็วเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมหรือภัยคุกคามภายนอก

วัตถุประสงค์

- 1) ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุการปรับตัวของการจัดการโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวโดยชุมชนผ่านกรณีศึกษา กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
- 2) สร้างรูปแบบการปรับตัวของการจัดการโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผ่านกรณีศึกษา กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ที่มีผลต่อความอยู่รอดของกิจการ

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้องกับห่วงโซ่อุปทาน

การจัดการโซ่อุปทานอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

นิยามของห่วงโซ่อุปทานนั้นได้รับอิทธิพลจากสามงานหลัก ๆ ได้แก่ Zhang et al. (2009) และ Piboonrungraj & Disney (2009) โดย Tapper & Font (2004) ได้เสนอกรอบแนวคิดความเชื่อมโยงของห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบไปด้วย 16 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การเดินทางเข้าออกแหล่งท่องเที่ยว 2) การขนส่งทางบก 3) การดำเนินงานทางบก 4) แหล่งท่องเที่ยว 5) กิจกรรมทางวัฒนธรรม สังคม และกีฬา 6) เฟอร์นิเจอร์ เครื่องแกละสลัก 7) สาธารณูปโภค บริการและทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยว 8) พลังงานและแหล่งน้ำ 9) การจัดการขยะ 10) การผลิตอาหาร 11) การชักรีด 12) การปรุงอาหารและเครื่องดื่ม 13) ที่พักอาศัย 14) การนำเที่ยว 15) การตลาดและการขาย และ 16) ลูกค้า โดยโยงเส้นความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้ง 16 ด้านเท่านั้น ต่อมา Zhang et al. (2009) มีการพัฒนาโครงสร้างโซ่อุปทานการท่องเที่ยวให้เป็นภาพชัดเจน และเข้าใจง่าย โดยเฉพาะโซ่อุปทานภายในแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น มีการเชื่อมโยงระหว่าง ซัพพลายเออร์ชั้นที่สอง (ผู้ผลิตต่าง ๆ เช่น อาหาร/เครื่องดื่ม งานฝีมือ เป็นต้น) ซัพพลายเออร์ชั้นแรก (ผู้ให้บริการด้านต่าง ๆ เช่น ที่พัก การขนส่ง นำเที่ยว เป็นต้น) ถัดมา คือ บริษัทนำเที่ยว นักท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม และสถานที่ให้ดำรงอยู่ โดยผนวกการท่องเที่ยวไว้เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศการท่องเที่ยวโดยชุมชน การประสบความสำเร็จ คือ ชาวบ้านมีจุดประสงค์ร่วมกัน มีความรักและหวงแหนทรัพยากรของชุมชน การมีผู้นำที่มาจาก การเลือกตั้ง ความเป็นเครือญาติ การบริหารจัดการที่โปร่งใสยุติธรรมและการให้สมาชิกมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการโดย วีระพล ทองมา (2561) กล่าวว่า เป็นการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นกับผู้มาเยือน รวมถึงการดูแลรักษาทรัพยากรด้านต่าง ๆ ของชุมชน โดยการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนเพื่อประโยชน์แก่ชุมชน

วิกฤตการณ์ที่กระทบต่อการท่องเที่ยว

วิกฤตการณ์ (Crisis) เป็นความเสี่ยงที่เกิดขึ้นแล้วจะส่งผลกระทบต่อภาคการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเกิดจากความเสียหายต่อโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก หรือการถูกมองว่าไม่ปลอดภัย ส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวลดลงอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดผลกระทบต่อธุรกิจที่บริการนักท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ร้านอาหารแหล่งช้อปปิ้ง เป็นต้น ตามมาด้วยการปรับลดการจ้างงานและส่งผลกระทบต่อรายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศลดลง เหตุการณ์อาจจะเกิดในพื้นที่จำกัดแต่ส่งผลกระทบในระดับประเทศ จากความกังวลหรือภาพลักษณ์ด้านความปลอดภัยทั้งในระยะสั้นหรือระยะยาว ขึ้นอยู่กับนักท่องเที่ยวมาจากประเทศหรือภูมิภาคใด

ดังนั้น สิ่งที่ดีที่สุดจึงต้องเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดหรือลดผลกระทบหากเกิดเหตุการณ์ขึ้น และจำเป็นต้องเรียนรู้และวางระบบการบริหารจัดการความเสี่ยงด้านการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมและทันทั่วถึงเพื่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด

องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO) (2019) ได้แบ่งวิกฤตการณ์ด้านการท่องเที่ยวออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงเหตุการณ์ทางธรณีวิทยาและสภาพอากาศที่รุนแรงและสถานการณ์ที่เกิดจากมนุษย์ ด้านสังคมและการเมือง รวมถึงการจลาจล อาชญากรรม การก่อการร้าย การละเมิดสิทธิมนุษยชน การรัฐประหารภายในประเทศ การประท้วงเลือกตั้งที่รุนแรง ด้านสุขภาพ เช่น โรคระบาดที่ส่งผลกระทบต่อมนุษย์หรือสัตว์ ด้านเทคโนโลยี รวมถึงอุบัติเหตุจากการเดินทาง และความล้มเหลวของระบบไอที และด้านเศรษฐกิจ เช่น ความผันผวนของค่าเงินหลัก และวิกฤตการณ์ทางการเงิน

ทฤษฎีการปรับตัว (Adaptation Theory) ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีต้นกำเนิดจากสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะวิวัฒนาการด้านชีววิทยา เป็นการอธิบายถึงการพัฒนาลักษณะทางพันธุกรรมหรือพฤติกรรมที่ช่วยให้สิ่งมีชีวิตสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมได้ และที่สำคัญที่สุดคือเพื่อให้สิ่งมีชีวิตเหล่านั้นอยู่รอดได้ การปรับตัวของมนุษย์มีความสำคัญคือเพื่อให้แน่ใจว่าสามารถอยู่รอดได้ สำหรับการปรับตัวของธุรกิจ (Business Adaptation) Dong et al. (2018) การปรับตัวในบริบทของผู้ประกอบการหมายถึง กระบวนการที่ผู้ประกอบการใช้ในการประมวลข้อมูลต่าง ๆ จากสภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อปรับตัว กับการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การแข่งขันและการวางกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ การปรับตัวมีความเกี่ยวข้องกับธุรกิจหลาย ๆ มิติ เช่น การผลิตสินค้าและบริการ การตลาด ช่องทางการจัดจำหน่าย บุคลากรการเงิน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องการอยู่รอด

ในภาวะเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันอย่างรุนแรงในโลกปัจจุบัน องค์การธุรกิจจำเป็นต้องมีการปรับตัว เพื่อให้เกิดความอยู่รอดในระยะยาว ซึ่งแต่ละองค์การได้มีการนำกลยุทธ์ วิธีการบริหารจัดการและการตัดสินใจรูปแบบใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาองค์กร เพื่อให้บรรลุตามเป้าประสงค์ของแต่ละองค์การ รวมถึงการสร้าง

ความสามารถในการแข่งขันเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในสภาวะการณ์ปัจจุบัน Schwartz et al. (2012) กล่าวว่า ผู้นำระดับผู้บริหารหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียควรคำนึงถึงบทบาทของความอยู่รอดและความสำเร็จขององค์กร รวมทั้งผลกระทบที่เกิดจากกิจกรรมขององค์กรและควรพิจารณาถึงคุณภาพของสภาพแวดล้อมที่องค์กรสนใจ (วิจัยกรุงศรี, 2564) และเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันธุรกิจโรงแรมในปัจจุบัน สิ่งสำคัญที่สุดคงหนีไม่พ้นเรื่องของคุณภาพการให้บริการ การพัฒนาคุณภาพการบริการจึงเป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินธุรกิจโรงแรม โดยเฉพาะเรื่องของคุณภาพการบริการใหม่เพื่อความอยู่รอดของธุรกิจในช่วงการระบาดใหญ่ของ COVID-19

กล่าวโดยสรุป ความอยู่รอดขององค์กร หมายถึง องค์กรสามารถดำรงกิจการอยู่ได้ และดำเนินกิจกรรมเป็นไปได้อย่างต่อเนื่องในระยะยาว แม้ว่าจะมีภัยอันตรายหรือประสบกับภาวะวิกฤติต่าง ๆ ที่คาดไม่ถึงก็ตาม มีการนำกลยุทธ์ วิธีการบริหารจัดการและการตัดสินใจรูปแบบใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาองค์กร ทำให้องค์กรสามารถเติบโตทางธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงคุณภาพสินค้าหรือบริการเป็นสิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดความแตกต่างและสร้างความได้เปรียบคู่แข่งขันได้ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน

ความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะแวดล้อมทางธุรกิจหรือภัยคุกคาม การปรับตัวและความอยู่รอดธุรกิจ

ปัจจัยภายนอกหรือแรงผลักดันภายนอกเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมการเปลี่ยนแปลงโดยรอบองค์การทำให้มีการปรับตัวเพื่อการคงอยู่และสามารถดำเนินการไปได้ภายใต้สภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา รวมถึงสภาพแวดล้อมและการแข่งขันทางธุรกิจ (กคพร เปลี่ยนไฟโรจน์, 2560) ศิวิมล คงเถื่อน (2560) พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นมีการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยคนในชุมชนนั้นต้องหาทางออกให้กับตนเองโดยการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน นัซส์ณภัทร์ เจียมวิจิตร (2564) ศึกษาปัจจัยลักษณะการปรับตัวของธุรกิจ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ ปัจจัยเครือข่าย และปัจจัยนวัตกรรม ส่งผลต่อการปรับตัวของผู้ประกอบการในจังหวัดนครนายก มีอิทธิพลต่อความอยู่รอดในยุควิถีชีวิตใหม่ของผู้ประกอบการในจังหวัดนครนายก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ ทนงศักดิ์ แสงสว่าง วัฒนะ และคณะ (2563) จากการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโควิด-19 ทำให้พฤติกรรมและวิถีชีวิตของคนไทยเปลี่ยนไป ต้องปรับตัวให้อยู่รอดในสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ สอดคล้องกับ วลัสี พุทโสม (2564) กล่าวว่า ผลกระทบจากสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ส่งผลให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับผลกระทบและจำเป็นต้องมีวิธีการปรับตัวรูปแบบการรับนักท่องเที่ยวเพื่อให้สามารถประคองตัวหรืออยู่รอดได้ในสถานการณ์วิกฤตดังกล่าว

สมมุติฐานของตัวแปร

สมมุติฐานที่ 1 ปัจจัยความอยู่รอดได้รับอิทธิพลทางตรงจากปัจจัยสภาพแวดล้อมหรือภัยคุกคามภายนอก

สมมุติฐานที่ 2 ปัจจัยการปรับตัวของการจัดการโซ่อุปทานได้รับอิทธิพลทางตรงจากปัจจัยสภาพแวดล้อมหรือภัยคุกคามภายนอก

สมมุติฐานที่ 3 ปัจจัยความอยู่รอดได้รับอิทธิพลทางตรงจากปัจจัยการปรับตัวของการจัดการโซ่อุปทาน

สมมุติฐานที่ 4 ปัจจัยความอยู่รอดได้รับอิทธิพลจากปัจจัยสภาพแวดล้อมหรือภัยคุกคามภายนอกโดยมีอิทธิพลทางอ้อมจากปัจจัยการปรับตัวโซ่อุปทาน

วิธีดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ใช้เทคนิคการวิจัยแบบวิธีผสม ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพจะใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก โดยใช้

วิธีการเลือกแบบเจาะจง สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณจะใช้แบบสอบถาม ด้วยวิธีการสุ่มแบบลูกโซ่ โดยผู้วิจัยเลือกสุ่มตัวอย่างผู้ที่เกี่ยวข้องอ้างอิงข้อมูลแบบต่อเนื่องแบบปากต่อปากจนได้จำนวนตัวอย่างตามที่ต้องการ

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนใน 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสงขลา พัทลุง และนครศรีธรรมราช จัดอยู่ในเขตพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาแบ่งเป็นจังหวัดสงขลา 8 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองสงขลา ระโนด สทิงพระ กระแสสินธุ์ สิงหนคร หาดใหญ่ ควนเนียง และบางกล่ำ จังหวัดพัทลุง รวม 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองพัทลุง ปากพะยูน บางแก้ว เขาชัยสน และควนขนุน จังหวัดนครศรีธรรมราช รวม 2 อำเภอ อำเภอชะอวด และอำเภอหัวไทร

ประชากร

ผู้ให้บริการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในแหล่งท่องเที่ยว ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนใน 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสงขลา จำนวน 26 ชุมชน พัทลุง จำนวน 16 ชุมชน และนครศรีธรรมราช จำนวน 5 ชุมชน ทั้งหมดได้จำนวนเท่ากับ 47 ชุมชน (สมาคมการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคใต้, 2564) สำหรับจำนวนผู้ให้บริการที่พักแรม ร้านอาหาร และจำหน่ายของที่ระลึกและของฝาก ไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน เนื่องจากไม่มีการจดบันทึกข้อมูลไว้

กลุ่มตัวอย่าง

โดยใช้สูตรส่วนในการประมาณค่าพารามิเตอร์เพื่อกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ 1 พารามิเตอร์ ทางสถิติกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างควรมีขนาด ตั้งแต่ 15 ถึง 20 เท่าของจำนวนตัวแปรสังเกตได้ (Hair et al., 2014) ขนาดกลุ่มตัวอย่างควรมีจำนวนตั้งแต่ 15 เท่า $\times$ 15 ตัวแปร=225 ตัวอย่าง ถึง 20 เท่า $\times$ 15 ตัวแปร = 300 ตัวอย่าง นักวิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่างผู้ให้บริการจำนวน 320 ตัวอย่าง เพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาการวิจัย กำหนดชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เข้าเก็บรวบรวมข้อมูลท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งหมดได้จำนวนเท่ากับ 47 ชุมชน ในการเลือกจำนวนชุมชนแต่ละจังหวัดใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) แสดงดังตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้ให้บริการที่พักแรม ผู้ให้บริการร้านอาหาร ที่เข้าเก็บข้อมูลในแต่ละจังหวัด

จังหวัด (อำเภอ)	จำนวนชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (แห่ง)	จำนวนตัวอย่างที่เก็บในแต่ละจังหวัด (คน)	จำนวนตัวอย่างผู้ให้บริการที่เก็บในแต่ละส่วนแต่ละจังหวัด (คน)			
			ที่พัก	ร้านอาหาร	ของที่ระลึกหรือของฝาก	ท่องเที่ยวโดยชุมชน
สงขลา (8)	26	(60%) 192	55	55	55	26
พัทลุง (5)	16	(30%) 96	27	27	27	16
นครศรีธรรมราช (2)	5	(10%) 32	9	9	9	5
รวม	47	320			320	

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

ตรวจสอบหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการตลาด และด้านการจัดการ พบว่า แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Item-Objective Congruence Index : IOC) เท่ากับ 0.89 จากนั้น นำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่กำหนด จำนวน 30 ชุด ตรวจสอบความเชื่อมั่น

เป็นรายข้อคำถาม พบว่า ภาพรวมเท่ากับ 0.83 ซึ่งเกณฑ์พิจารณาค่า α มากกว่าหรือเท่ากับ 0.70 ($\alpha \geq 0.70$) จึงสามารถนำแบบสอบถามไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริงได้ (Cronbach, 1990)

เครื่องมือที่ใช้และการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัว ตอนที่ 2 เกี่ยวกับการปรับตัวของการจัดการโซ่อุปทานการท่องเที่ยวชุมชน ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ซึ่งการสร้างข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแบบของ Likert (1967) และใช้แบบสัมภาษณ์แบบ กึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูล ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1.1 ทำการติดต่อประสานงานไปยังชุมชนในพื้นที่กลุ่มเป้าหมายเพื่อทำการแนะนำตนเองแจ้งวัตถุประสงค์และลักษณะขอบเขตของงานวิจัย

1.2 ดำเนินการลงพื้นที่หรือส่งแบบสอบถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม จำนวน 320 ชุด เก็บข้อมูลจากผู้ให้บริการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นตัวอย่างแรกและอ้างอิงข้อมูลแบบต่อเนื่องแบบปากต่อปากจนได้จำนวนตัวอย่างตามที่ต้องการ

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูล ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวน 9 ท่าน ขนาดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญควรอยู่ระหว่าง 8 – 12 คน (นราศรี ไวนิชกุล และชูศักดิ์ อุดมศรี, 2552) ตอบแบบสัมภาษณ์ ได้แก่ 1) อุปนายกสมาคมการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคใต้ 2) ผู้จัดการสำนักงานพื้นที่พิเศษ 9 3) คณะที่ปรึกษารัฐมนตรีท่องเที่ยวและกีฬา 4) รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง 5) นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการหัวหน้ากลุ่มส่งเสริมและพัฒนาด้านการท่องเที่ยว สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสงขลา 6) นายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม จังหวัดสงขลา 7) รองนายกเทศบาลตำบลชะแล้ จังหวัดสงขลา 8) หัวหน้างานส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยว สำนักงานท่องเที่ยวโดยชุมชน และ 9) นายกสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนสงขลา

2.2 ผู้วิจัยโทรศัพท์ติดต่อบุคคลที่ขอเข้าสัมภาษณ์หรือเสวนากลุ่มผ่านระบบออนไลน์ โดยแจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยนัดวันและเวลาการสัมภาษณ์ สหทั้งข้อหรือประเด็นที่สัมภาษณ์ทางไปรษณีย์หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ E-mail, line และนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปความคิดเห็นต่าง ๆ

2.3 ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ด้วยข้อมูลแบบสามเส้า ด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Triangulation Method) คือ การใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีการสังเกตควบคู่กับการซักถาม พร้อมกันนั้นก็ศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบด้วย (สุภางค์ จันทวนิช, 2553)

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

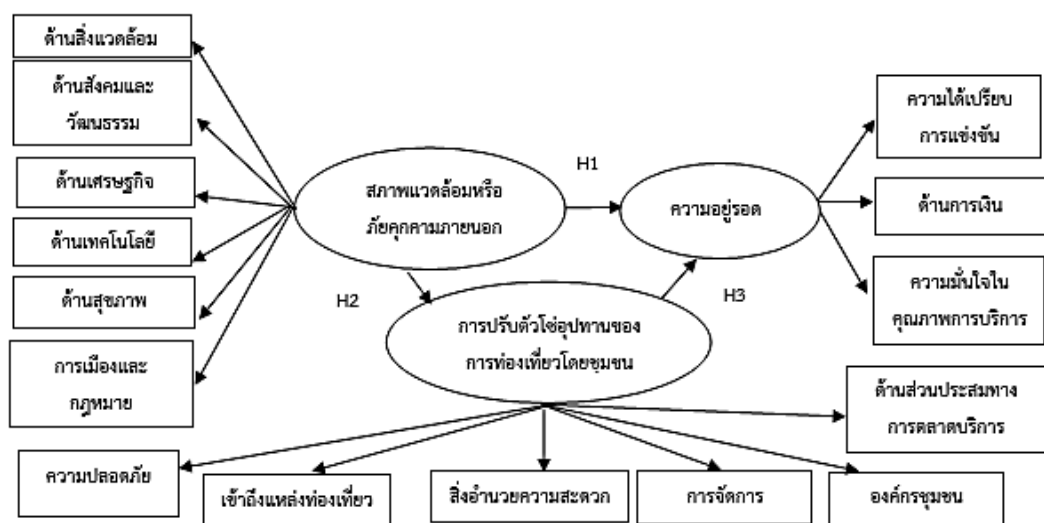
1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก แบบกึ่งโครงสร้างประกอบด้วย 1) การจัดระเบียบข้อมูล 2) การแสดงข้อมูล การนำเสนอข้อมูลที่ใส่รหัสแล้วกลับเข้ามารวมกันใหม่ให้เป็นกลุ่มโดยจำแนกตามประเด็นหัวข้อในการวิเคราะห์ และ 3) การหาข้อสรุป ที่ความ และตรวจสอบประเด็นความถูกต้องของผลงานวิจัย (Patton, 1990)

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ มีการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม นำไปวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาร้อยละ (Percent) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าความเบ้ (Skewness) ค่าความโด่ง (Kurtosis) และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคสถิติโมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) จากการอบสมการโครงสร้างในการวิจัย มีตัวแปรโครงสร้าง

(Construct Variables) จำนวน 3 ตัวแปรและมีตัวแปรสังเกตได้ (Observed Variables) จำนวน 15 ตัวแปร (สุวิมล ตีรกานันท์, 2553)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษา รวบรวม วิเคราะห์และสังเคราะห์ หลักการของทฤษฎีใช้อุปทานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถช่วยให้การดำเนินงานและการประสานงานร่วมกันระหว่างผู้ประกอบการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ของ Zhang et al. (2009) Piboonrungraj & Disney (2009) และ Tapper & Font (2004) รวมกับแนวคิดและองค์ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) ของวีระพล ทองมา (2561) วิฤตการณ์ที่ทำให้การท่องเที่ยวได้รับผลกระทบ ขององค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO) (2019) ทฤษฎีการปรับตัว (Adaptation Theory) ของ Dong et al. (2018) รวมถึงแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องการอยู่รอด ของ Schwartz et al. (2012) และ วิจัยกรุงศรี (2564) กล่าวว่า ความอยู่รอดและความสำเร็จขององค์กร ควรพิจารณาถึงคุณภาพของสภาพแวดล้อมองค์การ สิ่งสำคัญที่สุดเรื่องของคุณภาพการให้บริการเพื่อสร้างความมั่นใจต่อลูกค้า นำมาสู่การกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนากรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ ข้อมูลทั่วไปจากกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 320 ตัวอย่าง แสดงดังตาราง 2

ตาราง 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป															
เพศ		ช่วงอายุ (ปี)				ระดับการศึกษา		ประเภทกิจการ			รายได้ (บาท)				
หญิง	ชาย	35 -	45 -	> 60	ต่ำกว่า	ปริญญา	ที่พัก	ร้าน	ห้อง	ของที่	10,001-	15,001 -	20,000	>	
		44	59			ญาตรี		อาหาร	เที่ยว	ระลึก	15,000	20,000	-25,000	25,000	
ชุมชน															
คน	224	96	140	177	3	275	45	91	91	47	91	33	139	137	11
%	70	30	43.80	55.30	0.90	85.90	14.10	28.40	28.40	15.90	27.20	10.30	43.40	42.80	3.40

ค่าความเบี่ยงตัวของตัวแปรมีความอยู่ระหว่าง -0.27 ถึง -0.81 และ ค่าความโด่งมีค่าอยู่ระหว่าง -0.04 ถึง 0.61 ซึ่งผลที่ได้จากการวิจัยพบว่า อยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้โดยใช้เกณฑ์การอ้างอิงของ West et al., (1995)

ผลการวิเคราะห์ตัวแบบสมการเชิงโครงสร้าง

1) ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis : CFA) ซึ่งเป็นวิธีตรวจสอบทางสถิติที่ใช้ยืนยันว่าตัวแปรสังเกตได้สามารถวัดหรือแสดงความเป็นตัวแทนตัวแปรแฝงได้ดี แสดงดังตาราง 2

ตาราง 2 คำนวณน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรสังเกตได้ที่มีต่อตัวแปรแฝง

ตัวแปรแฝง	ตัวแปรสังเกตได้	น้ำหนักองค์ประกอบ	CR	AVE
สภาพแวดล้อมหรือภัยคุกคามภายนอก	ด้านสิ่งแวดล้อม	0.83	0.91	0.64
	ด้านสังคมและวัฒนธรรม	0.81		
	ด้านเศรษฐกิจ	0.87		
	ด้านเทคโนโลยี	0.81		
	ด้านการเมืองและกฎหมาย	0.70		
	ด้านสุขภาพ	0.78		
การปรับตัวให้อยู่รอดของชุมชน	ด้านส่วนประสมทางการตลาดบริการองค์กรชุมชน	0.84	0.92	0.65
	การจัดบริการ	0.81		
	สิ่งอำนวยความสะดวก	0.86		
	เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	0.78		
	ความปลอดภัย	0.83		
		0.69		
ความอยู่รอด	ความได้เปรียบการแข่งขัน	0.83	0.83	0.62
	ด้านการเงิน	0.68		
	ด้านความมั่นใจในคุณภาพการบริการ	0.83		

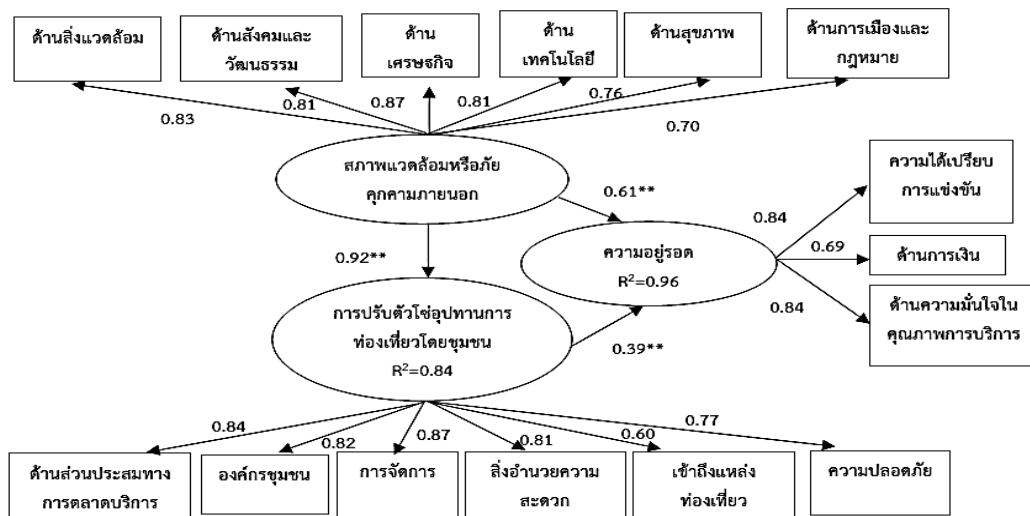
ตาราง 2 พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมีค่ามากกว่า 0.3 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ยอมรับได้ถึงดี (มากกว่า 0.7 อยู่ในเกณฑ์ดี Hair et al., 2010) เมื่อพิจารณาค่าความเชื่อมั่นขององค์ประกอบ (Composite Reliability; CR) พบว่าแต่ละองค์ประกอบมีค่าสูงกว่าเกณฑ์ 0.70 (Fornell & Larcker, 1981) อยู่ระหว่าง 0.83 - 0.92 แสดงว่ามีความเที่ยงสูง ขณะเดียวกันการประเมินความตรงเชิงเหมือน โดยคำนวณจากค่าเฉลี่ยความแปรปรวนขององค์ประกอบที่สกัดได้ (Average Variance Extracted: AVE) พบว่าสูงกว่าเกณฑ์ 0.50 (Fornell & Larcker, 1981) มีค่าระหว่าง 0.62-0.65 สามารถสะท้อนว่าตัวแปรในแต่ละองค์ประกอบมีคุณภาพและสามารถอธิบายรูปแบบการวัดในองค์ประกอบได้เป็นอย่างดี

2) การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันโมเดลสมการโครงสร้างด้วยวิธีการประมาณค่าพารามิเตอร์ แบบ Maximum Likelihood (ML) ภายใต้สมการโครงสร้างปัจจัยที่มีอำนาจพยากรณ์ความอยู่รอดได้ดีที่สุด คือ ปัจจัยสภาพแวดล้อมหรือภัยคุกคามภายนอก มีน้ำหนักการพยากรณ์เท่ากับ 0.61 ตัวแปรที่เป็นดัชนีชี้วัดภายใต้ปัจจัยนี้ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ รองลงมา สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี สังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น ต่อจากนั้นคือ ปัจจัยการปรับตัวโซ่อุปทานการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีน้ำหนักการพยากรณ์ เท่ากับ 0.39 ตัวแปรที่เป็นดัชนีชี้วัดภายใต้ปัจจัยนี้ได้แก่ การจัดการ รองลงมาคือ ส่วนประสมทางการตลาดบริการ องค์กรชุมชน และสิ่งอำนวยความสะดวกตามลำดับ และค่าดัชนีความกลมกลืนที่ผ่านการยอมรับ คือ $\chi^2/df = 2.36$, CFI = 0.98, RMSEA = 0.07, NFI = 0.96 และ SRMR = 0.03 แสดงดังตาราง 3

ตาราง 3 เกณฑ์การพิจารณาค่าสถิติประเมินความกลมกลืนของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ค่าดัชนี	เกณฑ์	แนวคิดของ	ค่าสถิติ
χ^2/df	2.00-5.00	Bollen (1989)	2.36
NNFI	0.90 ขึ้นไป	Kaplan (2000)	0.97
NFI	0.90 ขึ้นไป	Diamantopoulos & Siguaw (2000)	0.96
CFI	0.90 ขึ้นไป	Kaplan (2000)	0.98
RMSEA	0.05 – 0.08	Schumacker & Lomax (2010)	0.07
SRMR	≤ 0.08	Hair et al., 2014	0.03

3) จากผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างทำให้ได้รูปแบบการปรับตัวของการจัดการโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผ่านกรณีศึกษา กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ที่มีผลต่อความอยู่รอดของกิจการ เมื่อผู้วิจัยได้คัดกรองปัจจัยที่มีน้ำหนักการพยากรณ์เรียงตามขนาดน้ำหนักจากมากไปน้อยแล้วพบว่า ปัจจัยสิ่งแวดล้อมหรือภัยคุกคามภายนอก ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยี ด้านสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยการปรับตัว โซ่อุปทาน ด้านการจัดการ ด้านส่วนประสมทางการตลาดบริการ และองค์กรชุมชน นั้นเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อความอยู่รอดของกิจการและลักษณะของกิจการที่ดำเนินนั้นมีผลต่อความอยู่รอด ดังนั้นผู้ให้บริการจะต้องมุ่งประเด็นให้ความสำคัญเกี่ยวกับปัจจัยเหล่านี้ตามที่กล่าวมาจากการวิจัย แสดงดังภาพ 2 และตาราง 4 ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลทางตรง (DE) อิทธิพลทางอ้อม (IE) และอิทธิพลรวม (TE) ของปัจจัยที่ส่งผลต่อความอยู่รอดของกิจการ (n=320)

$$\chi^2 = 167.414, df = 71, RMSEA = 0.07, SRMR = 0.03$$

ภาพ 2 แสดงโมเดลสมการโครงสร้างการจัดการปรับตัวการจัดการโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ตาราง 4 ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลทางตรง (DE) อิทธิพลทางอ้อม (IE) และอิทธิพลรวม (TE) ของปัจจัยที่ส่งผลต่อความอยู่รอดของกิจการ (n=320)

ตัวแปรสาเหตุ	ตัวแปรผล					
	การปรับตัวโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวโดยชุมชน			ความอยู่รอด		
	DE	IE	TE	DE	IE	TE
สภาพแวดล้อมหรือภัยคุกคามภายนอก	0.92**	-	0.92**	0.61**	0.36	0.97**
การปรับตัวโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวโดยชุมชน	-	-	-	0.39**	-	0.39**

** หมายถึง นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 * หมายถึง นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

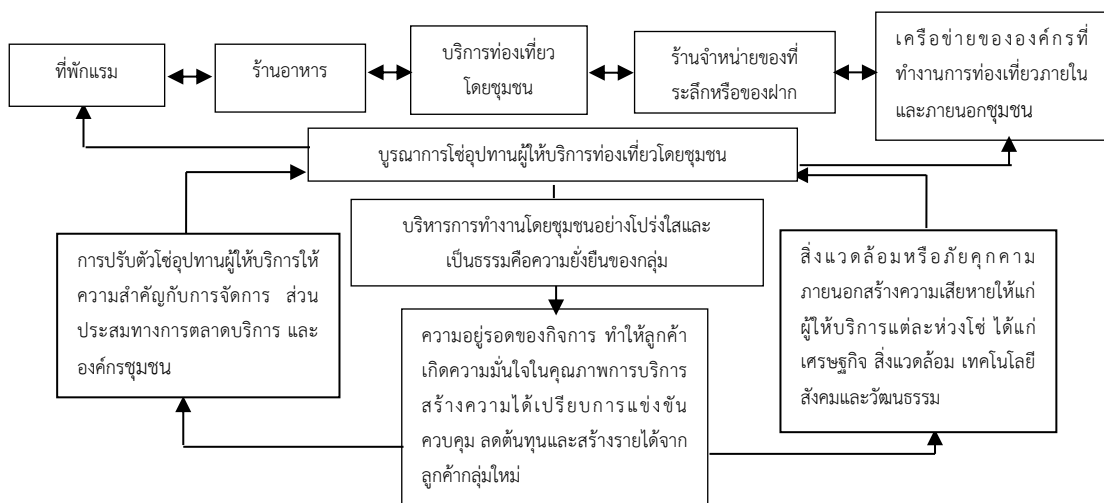
ตาราง 4 พบว่า สภาพแวดล้อมหรือภัยคุกคามภายนอก มีอิทธิพลทางตรงต่อความอยู่รอดและการปรับตัวโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวโดยชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.61 และเท่ากับ 0.92 ตามลำดับ และยังพบว่า การปรับตัวโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีอิทธิพลทางตรงต่อความอยู่รอด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.39 ทั้งสภาพแวดล้อมหรือภัยคุกคามภายนอกยังมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความอยู่รอด โดยผ่านการปรับตัวโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวโดยชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สัมประสิทธิ์อิทธิพลรวมเท่ากับ 0.36

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์สรุปอุปนิสัยจากบันทึกพรรณนาของผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 9 ท่าน พบว่า 6 คำหลัก ในการอธิบายข้อมูลเกี่ยวกับการปรับตัวโซ่อุปทานกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้ผู้วิจัยได้บันทึก ซึ่งมีคำหลักที่คล้ายกันดังนี้ ความเป็นเอกลักษณ์ ออนไลน์ ชุมชนเป็นเจ้าของ เจ้าของที่ดี ความสะดวก เกณฑ์มาตรฐานท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community – Based Tourism) จากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมหรือภัยคุกคามภายนอก ทำให้ผู้ให้บริการปรับและให้ความสำคัญเรื่องความสะดวก ปลอดภัย และถูกสุขลักษณะ

มากขึ้น ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติที่ระบุสำหรับเกณฑ์มาตรฐานท่องเที่ยวโดยชุมชน เรียนรู้และพัฒนาทักษะการใช้งานเทคโนโลยีระบบออนไลน์ผ่านแพลตฟอร์ม เช่น Facebook, Line การชำระเงินผ่าน Mobile Banking สิ่งสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ ชุมชนเป็นเจ้าของ ร่วมกันวางแผน และบริหารการทำงานโดยชุมชนอย่างโปร่งใสและเป็นธรรมคือความยั่งยืนของกลุ่ม

จากผลการสัมภาษณ์และการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างนำไปใช้ในการสร้างการพัฒนารูปแบบการปรับตัวการจัดการโซ่อุปทานท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีผลต่อความอยู่รอดของกิจการ สามารถนำมาประยุกต์ใช้สำหรับผู้ให้บริการหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน แสดงดังภาพ 3

ภาพ 3 รูปแบบการปรับตัวการจัดการโซ่อุปทานท่องเที่ยวโดยชุมชนมีผลต่อความอยู่รอดของกิจการ

ภาพ 3 แสดงให้เห็นว่าความอยู่รอดของกิจการต้องบริหารการทำงานโดยชุมชนอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม ด้วยการบูรณาการโซ่อุปทานจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตั้งแต่ที่พัก ร้านอาหาร บริการท่องเที่ยวโดยชุมชน ร้านจำหน่ายของที่ระลึกหรือของฝาก โดยให้ความสำคัญกับการปรับตัวด้านการจัดการ ส่วนประสมทางการตลาดและองค์กรชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อมหรือภัยคุกคามภายนอก ได้แก่ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี เป็นต้น รวมทั้งการได้รับความช่วยเหลือจากเครือข่ายขององค์กรที่ทำงานการท่องเที่ยวภายในและภายนอกชุมชน

สรุปและอภิปรายผล

สรุปผล

ผลการวิจัย พบว่า ยอมรับสมมติฐานการวิจัยทั้ง 4 กล่าวคือ ปัจจัยสิ่งแวดล้อมหรือภัยคุกคามภายนอก ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยี ด้านสังคมและวัฒนธรรม และ ปัจจัยการปรับตัวโซ่อุปทาน ด้านการจัดการ ด้านส่วนประสมทางการตลาดบริการ และองค์กรชุมชน นั้นเป็นปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลทางตรงต่อความอยู่รอดของกิจการ ผู้ให้บริการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องบูรณาการโซ่อุปทานตั้งแต่ที่พัก ร้านอาหาร บริการท่องเที่ยวโดยชุมชน ร้านจำหน่ายของที่ระลึกหรือของฝาก รวมทั้งได้รับความช่วยเหลือจากเครือข่ายขององค์กรที่ทำงานการท่องเที่ยวภายในและภายนอกชุมชน อีกทั้งสภาพแวดล้อมหรือภัยคุกคามภายนอกยังมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความอยู่รอด โดยผ่านการปรับตัวโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

อย่างไรก็ตามความอยู่รอดกิจการควรคำนึงถึงคุณภาพการบริการ การสร้างความได้เปรียบการแข่งขัน ควบคุมต้นทุนและสร้างรายได้จากลูกค้ากลุ่มใหม่ สิ่งสำคัญคือการบริหารโดยชุมชนอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม

อภิปรายผล

ผลการวิจัยพบว่า การปรับตัวโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีอิทธิพลทางตรงต่อความอยู่รอดอย่างมีนัยสำคัญ โดย สัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.39 กล่าวคือ ปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาด เช่น คุณภาพและความเป็นเอกลักษณ์ของสินค้าและบริการ การนำระบบออนไลน์ สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) เป็นช่องทางสื่อสาร ใช้ตลาดดิจิทัลเพื่อการเข้าถึงลูกค้า รวมถึงการพัฒนาทักษะด้านบริการและการใช้เทคโนโลยี สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลส่งผลให้ลูกค้าเชื่อมั่นและกลับมาใช้บริการซ้ำตลอดจนพร้อมที่จะบอกเล่าสิ่งที่ได้รับแก่บุคคลอื่นต่อไปสอดคล้องกับ Lesmana & Sugiarto (2021) กำหนดรูปแบบความได้เปรียบทางการแข่งขันสำหรับการท่องเที่ยวจุดหมายปลายทางในอินโดนีเซีย Jerab et al. (2011) พบว่าความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญระหว่างปัจจัยแห่งความสำเร็จของบริษัทและการมุ่งเน้นเชิงกลยุทธ์ด้วยค่าสัมประสิทธิ์ (0.615) ทักษะที่สำคัญของพนักงาน มีผลกระทบต่อความสำเร็จของบริษัทสูง ความเป็นมิตรและทัศนคติที่มีต่อนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในคุณภาพสินค้าและบริการให้นักท่องเที่ยวแนะนำบอกต่อหรือกลับมาใช้บริการซ้ำ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับผลการศึกษา Clemes (2014) กล่าวว่า คุณภาพการบริการเป็นประเด็นสำคัญหรือหัวใจหลักที่ธุรกิจหรือองค์กรจะต้องให้ความสำคัญและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพราะคุณภาพการบริการเป็นสิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดความแตกต่างและสร้างความได้เปรียบคู่แข่งได้ Meesala & Paul (2018) อีกทั้ง คุณภาพการบริการยังเป็นกุญแจสำคัญแห่งความสำเร็จของธุรกิจ หากมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันต่อยุคสมัยและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป และสอดคล้องกับการอ้างอิงของ Yusof et al. (2016) พบว่า การรับรู้ของคุณภาพบริการ นั้นมีอิทธิพลโดยตรงต่อระดับความพึงพอใจ และจากแนวคิดของเกตุวดี สมบูรณ์ทวี (2561) ยังพบว่า หากสินค้าหรือบริการสามารถตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าได้อย่างตรงจุด ย่อมส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อหรือใช้บริการซ้ำรวมถึงการแนะนำบอกต่อไปยังผู้ที่สนใจ

เพื่อให้เกิดความอยู่รอดของกิจการควรมีการปรับตัวของการจัดการโซ่อุปทานในด้านการจัดการ และด้านเศรษฐกิจ มีผลต่อความอยู่รอดมากที่สุด คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง สอดคล้องกับ Zapata et al. (2011) พบว่า การจัดการชุมชนที่ดีเป็นปัจจัยความสำเร็จและความยั่งยืนของแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเริ่มต้นจากการที่คนในชุมชนมีความรู้สึกรับเป็นเจ้าของกิจกรรมนั้น ๆ เปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน สินค้าทางการท่องเที่ยวเกิดจากการคิดสร้างสรรค์ของคนในชุมชนและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนในระยะยาว เทียบเคียงได้กับผลการวิจัยของเบญจมาศ ณ ทองแก้ว และคณะ (2560) พบว่า ปัจจัยความสำเร็จ คือ กลุ่มคนที่มีศักยภาพร่วมบริหารจัดการองค์กรที่ให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง การสนับสนุนของฝ่ายวิชาการ และการพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยว และจากผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างทำให้ได้รูปแบบการปรับตัวสำหรับผู้ให้บริการที่เกี่ยวข้องที่มีผลต่อความอยู่รอดนั้นพบว่าปัจจัยสภาพแวดล้อมหรือภัยคุกคาม ด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยการปรับตัวโซ่อุปทานท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการจัดการ เป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อความอยู่รอดโดยตรง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ด้านการจัดการเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อความอยู่รอดโดยตรงการเป็นเจ้าบ้านที่ดี การปลูกจิตสำนึกของคนในพื้นที่สำหรับการให้บริการต่อนักท่องเที่ยว การสร้างความประทับใจ การดูแลในฐานะเจ้าบ้านหรือเจ้าของพื้นที่ที่มีส่วนสำคัญในการดึงนักท่องเที่ยวให้อยากกลับมาท่องเที่ยวอีกครั้ง การมีจิตในการให้บริการที่ดีนับว่ามีส่วน

สำคัญในการมัดใจลูกค้าให้กลับมา ดังนั้นรัฐบาลควรเร่งสนับสนุนพัฒนาด้านฝึกทักษะการบริการของแรงงานภาคการท่องเที่ยว รองรับการเดินทางของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ภายหลังสถานการณ์โควิด-19

2) ด้านเศรษฐกิจ พบว่าค่าครองชีพสูงทำให้ประชาชนมีอำนาจซื้อน้อยลง หน่วยงานด้านการท่องเที่ยวของรัฐบาล 3 แห่ง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยวางยุทธศาสตร์แผนการตลาดซึ่งเน้นกลุ่มนักท่องเที่ยวคุณภาพที่เหมาะสมกับชุมชน โดยมีองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. ช่วยขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ระหว่างชุมชนและภาคีเครือข่าย และสำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (องค์การมหาชน) หรือ TCEB ประชาสัมพันธ์กิจกรรมท่องเที่ยวให้กับกลุ่มลูกค้าคุณภาพที่มาร่วมกิจกรรมการจัดประชุมและนิทรรศการในประเทศ

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ผู้วิจัยคาดว่ากรอบโครงสร้างงานวิจัยเป็นประโยชน์กับผู้ให้บริการที่เกี่ยวข้องกับท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งผลจากการวิจัยที่เกิดขึ้นสามารถยืนยันข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อใช้เป็นฐานในการต่อยอดการวิจัยของผู้ที่สนใจในอนาคต

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดจากการทำงานร่วมกันของเครือข่ายต่าง ๆ เช่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนและผู้ให้บริการ ดังนั้น ควรมุ่งเน้นศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดกลไกการขับเคลื่อนการทำงานร่วมกันสู่ความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อมาใช้เป็นแนวทางการกำหนดกลยุทธ์ขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดแนวทางปฏิบัติต่อทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องจนประสบความสำเร็จตามเป้าประสงค์ที่วางไว้

เอกสารอ้างอิง

- เกตุวดี สมบูรณ์ทวี. (2561). ปัจจัยด้านคุณภาพการบริการที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อซ้ำผลิตภัณฑ์อาหารผ่านผู้ให้บริการ "Food Panda Application". *วารสารการจัดการสมัยใหม่*, 16(1), 153-162.
- ทงศักดิ์ แสงสว่างวัฒนะ, ณิชนันท์ ศิริไสยาสน์ และโชติ บดีรัฐ. (2563). "New Normal" วิถีชีวิตใหม่และการปรับตัวของคนไทยหลังโควิด-19 : การงาน การเรียน และธุรกิจ. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 4(3), 371-386.
- นราศรี โววนิชกุล และชูศักดิ์ อุดมศรี. (2552). *ระเบียบวิธีวิจัยธุรกิจ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นัซส์ณภัทร์ เจียมวิจิตร. (2564). ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายรูปแบบกลยุทธ์การปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในยุควิถีชีวิตใหม่ของผู้ประกอบการในจังหวัดนครนายก. *วารสาร RMUTT Global Business and Economics Review*, 16(2), 103-120.
- เบญจมาศ ณ ทองแก้ว, อานาจ รักษาพล, จุฑามาส เพ็งโคณา และบุญศิลป์ จิตตะประพันธ์. (2560). ศักยภาพและแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตำบลคันธุลี จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 9(2), 106-121.
- ภคพร เปลี้นไพบโรจน์. (2560). *มุมมองและการปรับตัวของพนักงานสาขาในยุค Digital Banking*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วัลลี พุทโสม. (2564). แบบจำลองปัจจัยเชิงสาเหตุความสามารถในการปรับตัวกับผลการดำเนินงานและความอยู่รอดของผู้ประกอบการธุรกิจขนาดเล็กในสถานการณ์โควิด-19. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 15(2), 129-144.
- วิจัยกรุงศรี. (2564). *ธุรกิจท่องเที่ยวและโรงแรมหลัง COVID-19*. สืบค้น 20 กุมภาพันธ์ 2564, จาก <https://www.krungsri.com/th/research/research-intelligence/ri-future-of-tourism-21>
- วิทยา สุฤทธดำรง. (2550). *ความรู้โลจิสติกส์เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย.

- วีระพล ทองมา. (2561). *การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism: CBT) สำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในเขตที่ดินป่าไม้*. กรุงเทพฯ: กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.
- ศศิวิมล คงเถื่อน. (2560). ผลของการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). GDP ปี 2563 หดตัว 6.1% สภาพัฒนาคาดปีนี้เศรษฐกิจไทยกลับมาเป็นบวก. สืบค้น 20 กุมภาพันธ์ 2565, จาก <https://www.mreport.co.th/news-and-ranking/334-GDP-Thailand-2020-by-NESDC>.
- สุภากร จันทวานิช. (2553). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล ติรภานันท์. (2553). *การวิเคราะห์ตัวแปรพหุในงานวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการประเมินและวิจัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Bollen, K. A. (1989). *Structural Equations with Latent Variables*. John Wiley & Sons, New York.
- Clemes, S. A., O'Connell, S. E., & Edwardson, C. L. (2014). Office workers' objectively measured sedentary behavior and physical activity during and outside working hours. *Journal Occup. Environ. Med.*, 56(3), 298–303.
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing* (5th ed.). New York: Harper Collins.
- Diamantopoulos, A., & Siguaw, J. A. (2000). *Introducing LISREL: A guide for the uninitiated*. London: Sage Publications.
- Dong, L., Bettinger, P., Qin, H., & Liu, Z. (2018). Reflections on the number of independent solutions for forest spatial harvest scheduling problems: a case of simulated annealing. *Silva Fennica*, 52(1), article id 7803. 20 p. <https://doi.org/10.14214/sf.7803>
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating Structural Equation Models with Unobservable and Measurement Error. *Journal of Marketing Research*, 34(2), 161-188.
- Hair Jr, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate Data Analysis: A Global Perspective* (7th Ed.). Pearson Education, Upper Saddle River.
- Hair, J.F., Sarstedt, M., Hopkins, L. and Kuppelwieser, V.G. (2014) Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM): An Emerging Tool in Business Research. *European Business Review*, 26, 106-121. <https://doi.org/10.1108/EBR-10-2013-0128>
- Jerab, D. A., Alper, M., & Baslar, A. (2011). The impact of core competencies on competitive advantages & success in Istanbul tourists companies. Available at SSRN 1813163. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1813163
- Kaplan, D. (2000). *Structural equation modeling: Foundations and extensions*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Koblun, C. (2011). *The influence of culture in tourism supply chain management*. Department of Human Geography, Faculty of Geosciences. Utrecht: Utrecht University, The Netherlands.
- Lesmana, H., & SUGIARTO, S. (2021). Formulating a competitive advantage model for tourism destinations in Indonesia. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 8(3), 237-249.

- Likert, Rensis. (1967). *The Method of Constructing and Attitude Scale*. Attitude Theory and Measurement. Fishbein, Martin, Ed. New York: Wiley & Son.
- Meesala, A., & Paul, J. (2018). Service quality consumer satisfaction and loyalty in hospitals: Thinking for the future. *Journal of Retailing and Consumer Service*, 40, 261-269.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods* (2nd ed.). Newbury Park, CA: Sage.
- Piboonrungrong, P., & Disney, S. M. (2009). *Tourism Supply Chains: A Conceptual Framework: Logistics Systems Dynamics Group*. Cardiff: United Kingdom.
- Schumacher, R. E., & Lomax, R. G. (2010). *A Beginner's Guide to Structural Equation Modeling: SEM*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Schwartz, S. H., Cieciuch, J., Vecchione, M., Davidov, E., Fischer, R., Beierlein, C., ... & Konty, M. (2012). Refining the theory of basic individual values. *Journal of personality and social psychology*, 103(4), 663-688.
- Tapper, R., & Font, X. (2004). *Tourism supply chains. Report of a desk research project for the travel foundation*. pp. 23. Leeds Metropolitan University.
- The Standard Team. (2021). *UNWTO says COVID-19 made 2020 the worst year in tourism industry history*. Retrieved March 17, 2021, from <https://thestandard.co/unwto-report-2020-is-the-worst-year-for-tourism/>.
- United Nations Environment Programme. (2008). *Climate Change Adaptation and Mitigation in the Tourism Sector: Frameworks, Tools and Practices*. Oxuniprint: Oxford University Press.
- West, S. G., Finch, J. F., & Curran, P. J. (1995) Structural Equation Models with Non Normal Variables: Problems and remedies. In: Hoyle, R.H., Ed., *Structural Equation Modeling: Concepts, Issues, and Applications*, Sage. Thousand Oaks, 56-75.
- Yusof, N. M., Ibrahim, A. A., Muhammad, R., & Ismail, T. A. T. (2016). Determinants of UiTM Students' Revisit Intention to Kopitiam in Penang. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 222, 315-323.
- Zapata, M. J., Hall, C. M., Lindo, P. & Vanderschaeghe, M. (2011). Can community based tourism contribute to development and poverty alleviation? Lessons from Nicaragua. *Current Issues in Tourism*, 14(8), 725-749.
- Zhang, X., Song, H., & Huang, G. Q. (2009). Tourism Supply Chain Management: A new research agenda. *Tourism Management*, 30(1), 345-358.